

ÇOCUK EĞİTİMİNDE, İYİ, DOĞRU, GÜZEL DAVRANIŞLARIN TEŞVİK EDİLMESİ¹

Prof.Dr. MEHMET ZEKİ AYDIN²

Teşvik etmek, isteklendirmek, özendirmek anlamlarına gelir. Teşvik, istekleri yaptırmaya cesaretlendirmek ve duyguları yönlendirmektir. Bir davranışı yapmaya iten iç kuvvete güdü, dışarıdan takviye etmeye de teşvik diyoruz.

İnsanların bazı durumlarda, başkaları tarafından teşvik edilmeye ihtiyaçları vardır, bu ihtiyaç çocuklar için daha da fazladır. Çünkü onlar birçok iyiliğin zevkini tanımamışlar, birçok iyiliğin güzel sonuçlarını görmemişlerdir. Bu nedenle çocuklar yerinde ve zamanında yapılacak teşvik ve telkinlerle iyiye yönlendirilmelidir. Yaptıkları iyi davranışlar pekiştirilmelidir.

Pekiştirme, olumlu (pozitif) ve olumsuz (negatif) olmak üzere ikiye ayrılır. Olumlu pekiştirme, bir davranış yapıldıktan sonra, onun bir ödül veya hoş giden bir durumla desteklenmesidir. Anne babasının (memnuniyeti, aferin demesi gibi) olumlu pekiştireç ile hoşuna giden durumlarla karşılaşmak isteyen çocuk iyi davranışlara yönelebilir. Olumsuz pekiştirme ise, bir davranışın sonucunda, rahatsızlık veren bir uyarıcının ve hoş gitmeyen bir durumun sona erdirilmesi veya ondan uzaklaşılması demektir. Olumsuz pekiştireçler, istenmeyen bir davranışı engellemek veya yapılmasını durdurmak amacıyla uygulanır. Anne babasının (kaşını çatması, haçlığını kesmesi, dışarıya çıkma yasağı vermesi gibi) olumsuz pekiştireç ile karşılaşmak istemeyen bir çocuk kötü davranışlardan uzaklaşabilir.

Ahlâkî eğilimin kişide oluşmasına, çevreden gelecek övgü ve takdir arzusuyla, ayıplanma ve kınanma korkusu etkili rol oynamaktadır. Sonuç alıcı, etkili bir ahlâk eğitimi için, çocuğun her türlü iyi davranışı desteklenmeli, yanlış davranışlar yaptığında uyarılmalıdır. İyi bir davranış yapan çocuk övülmeli, takdir görmeli, onurlandırılmalı, tebrik ve teşekkür edilmelidir. Bunun yanında, yanlış yapan çocuk da yaptığı hareketin yanlışlığını bilmiyorsa bilgilendirilmelidir. Bildiği hâlde yapıyorsa, hemen olumsuz pekiştireçler vermek yerine istenilen davranışları yapanlara olumlu pekiştireç verilerek kötülükler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.

¹ Bu yazı, “Çocuk Eğitiminde İyi, Doğru, Güzel Davranışların Teşvik Edilmesi” **Hanımefendi**, Ekim 2007 İstanbul sayı:13, ss.10-11’de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

Anne babanın model olması yanında çocuğu doğruluğa teşvik etmesi, çocuktan doğru davranışlar beklemesi ve istemesi de çocuğun ahlâkî davranışlar kazanmasında son derece önemlidir. Örneğin, çocuktan her zaman doğruyu söylemesini, ne sebeple olursa olsun hiçbir zaman yalan söylememesini, verdiği sözde mutlaka durmasını, aldığını mutlaka zamanında geri vermesini isteme, bunun için çocuğu destekleme ve teşvik etme çocuğun doğruluğu kazanmasını sağlar. Bu nedenle anne babanın öncelikle güzel ahlâk konusunda olumlu model olması, daha sonra da çocuktan aynı davranışları yapmasını beklemesi ve istemesi gerekir.

Çocuğun iyi davranışlarının teşvik edilmesinde dikkat edilecek bir husus da onun en iyi, mükemmel davranışlarının değil çabalarının takdir ve teşvik edilmesidir. Çocuğun, onun çabalarını en önemli sonuç olarak kabul ettiğimizi bilmesi, onu yüreklendirecektir. Çünkü çabalarına değer verilmeyen çocuklar, zamanla sonuçlara karşı da ilgilerini kaybederler. Örneğin, bir dersteki başarısızlığını telafi etmek için büyük gayret gösteren çocuğun bu gayreti görülmez ve önem verilmezse, o, artık başarısızlıkla başarılı olmak arasında bir fark olmadığına inanacaktır. Çabalarının takdir edilmesi, bazen başarılı sonuçlar elde etmekten daha çok ilgilendirir. "Elinden geleni yaptın!" takdiri onun için, o işi başarmaktan daha etkili bir teşvik olabilir.

Bilhassa küçük çocuklar, çabalarının fark edilmesine daha çok ihtiyaç duyarlar. Çocuğa, yaptığı bir resme, laf olsun ve başımdan uzaklaşsın diye söylenen "çok güzel olmuş" sözü yerine, "Ne kadar uğraşmışsın! Bunun üzerinde çok çalışmışsın, şunu biraz daha koyu renge boya." demek onlar için daha etkileyici ve eğitici olur.

Teşvik konusunda Dodson şunları söylemektedir: Ulaşmak İsteddiğiniz amaç yönündeki her davranışı destekleyin. Çocuğunuzu desteklemek için, övmek için amaca tamamen ulaşmıncaya kadar beklemeyin. Dokuz yaşlarında bir hastam vardı. Çocuğun çözümsüzlüğü, okulda her gün arkadaşlarıyla dövüşmekti. Bu nedenle de, "hâl ve gidiş" notu kırıktı. Birkaç aylık tedaviden sonra, çocuk eskisi gibi dövüşmez oldu. Eskiden günde üç arkadaşını dövüyorsa, tedaviden sonra ayda üç kez dövüşüyordu. Bu arada aldığı karnede "hâl ve gidiş" notu yine kırıktı. Annesi, öğretmeniyle görüştü. Öğretmen, "Kırık not verdim, çünkü seyrek de olsa, yine dövüşüyor." diye durumu açıkladı. Oysa çocuktaki gelişme olumlu karşılanmalı, tutumu desteklenmeliydi. Çocuk, arkadaşlarıyla dövüşmekten mümkün olduğu kadar kaçındığı hâlde, yine kırık not alınca, işin ucunu büsbütün bırakıverdi. Çocuğunuz okumayı, yazmayı, bisiklete binmeyi öğreniyor, arkadaşlarıyla dövüşmekten vazgeçmeye çalışıyor, kısacası istediğiniz amaca ulaşmak için çaba gösteriyorsa, onu gelişiminin her adımında destekleyin, övün ve ilerlemesine yol açın. Çocuklarımız uslu durduğu sürece, genellikle onlara ilgi

göstermeliyiz. Nasıl olsa seslerini çıkarmıyorlar, uslu uslu oturuyorlardır ya, aldırmayız hiç. Ama bir de patırtı edecek olsunlar, o zaman hemen dikkatimizi çekerler. Oysa çocuğun güzel davranışlarını övmek, onun bu yolda ilerlemesini desteklemek gerekir. Çok haşarı, söz dinlemez bir oğlunuz varsa, onun kendi kendine dalıp sessizce oyun oynadığı bir anı kollayın ve bu anda onu okşayarak, severek, uslu durmanın ne güzel bir şey olduğunu anlatmaya çalışın. Azarlamaktan, cezalandırmaktan, daha olumlu sonuç aldığımızı görürsünüz. Yetiştirmenin başlangıç döneminde, olumlu her davranışın desteklenmesi gerekir. Öğrenmeye başladıktan sonra teşvik yavaş yavaş azaltılabilir. Annelerin bunu uygulaması pek gerekmez. Çocuğun her olumlu davranışını desteklemek için, annelerin zamanı yeterli olmayabilir. Çocuğunuzu eğitirken, baştan ayrıntılara girer ve çocuğu nereye yöneltmek istiyorsanız onunla ilgili davranışlarını desteklerseniz, sonuca ulaşırsınız.